

Esperanto

Prof. Reinhard Selten – Nobelpremiito por ekonomio 1994 intervjuata de Rainer Kurz

Ni troviĝas en Bonn, universitata urbo en Germanio. Sur la kampo de ekonomio la universitato de Bonn estas inter la gvidaj atlernejoj en Germanio.

Ĉirkaŭ 1900 el inter la entute 37000 studentoj studas ĉe la fakultato de ekonomiaj sciencoj.

La bonan reputacion tiu fakultato akiris danke al siaj ekonomiaj sciencistoj kiel Krelle, Hildenbrand kaj certe ankaŭ Reinhard Selten.

Ĉi-tie Profesoro Selten kreis kaj plukonstruis la laboratorion de eksperimenta ekonomiko.

Daŭre li estas ties aktiva kaj inovativa direktoro. Volontuloj ĉi-tie partoprenas decidludojn ĉe la komputilo.

Ju pli sukcesaj la partoprenantoj, des pli da mono ili povas gajni.

Per tiu maniero la laboratorio de eksperimenta ekonomiko plibonigas nian komprenon de la individua ago en ekonomiaj situacioj.

Profesoro Selten estas Nobelpremiito por ekonomio, la unua kaj ĝis nun la sola en Germanio.

Li ricevis la premion en 1994 kune kun la usonanoj John Harsanyi kaj John Nash.

La Nobelkomitato tiel honorigis la pionirajn esplorojn sur la kampo de la ludo-teorio de Reinhard Selten.

Ni vizitis profesoron Selten en lia domo en Königswinter ĉe Bonn por paroli pri liaj fakaj kontribuoj, pri la Nobelpremio, pri lia kariero kaj ankaŭ pri liaj privataj interesoj, precipe liaj esperanto-aktivadoj.

Kurz: Profesoro Selten, la ludo-teorio estas sufiĉe nova kampo de la scienco, kiun vi decide influis.

Ĉu vi povas klarigi al mi kaj al niaj spektantoj, kio estas la ludo-teorio?

Selten: La ludo-teorio estas matematika metodo por modeligi kaj analizi situaciojn, kiuj havas konflikton aŭ korporacion.

Kurz: Ĉu la ludo-teorio laŭ via opinio rilatas aŭ apartenas al la matematiko aŭ al la ekonomiko?

Selten: La ludo-teorio estas matematika teorio kaj oni havas en ĝi matematikajn demandojn, sed ankaŭ estas socio-sciencia fako, ĉar oni ja priskribas la racian konduton de homoj.

Kurz: Al kiu utilas la ludo-teorio kaj ĉu ĝi jam hodiaŭ estas aplikata?

Selten: La ludo-teorio estas aplikata al multaj aferoj: ekonomio, al teorio de merkatoj kun malmultaj partoprenantoj aŭ malmultaj firmaoj, kiuj vendas la samajn aŭ similajn produktojn.

Italiano

Prof. Reinhard Selten - Premio Nobel per l'Economia 1994 intervistato da Rainer Kurz

Ci troviamo a Bonn, città universitaria in Germania. Nel campo dell'economia quella di Bonn è tra le Università più importanti in Germania.

Circa 1900 dei 37000 studenti si occupano di scienze economiche.

La buona reputazione raggiunta da questa facoltà è dovuta ai suoi scienziati in economia come Krelle, Hilde e certamente anche Reinhard Selten.

Qui il prof. Reinhard Selten ha creato e fatto evolvere il laboratorio di economia sperimentale.

Di cui è ancora l'attivo e innovatore direttore.

Volontari prendono parte a giochi decisionali fatti al computer.

Più successo hanno, più denaro riescono a guadagnare.

In questa maniera, il laboratorio di economia sperimentale migliora la nostra comprensione dell'azione individuale nelle situazioni economiche.

Il Prof. Selten ha conseguito il premio Nobel per l'Economia, il primo e per ora unico tedesco.

Ha ricevuto il premio Nobel nel 1994 assieme agli americani Jhon Harsanyi e John Nash.

Il comitato per il Nobel, ha così onorato le pionieristiche esplorazioni nel campo della teoria dei giochi di Reinhard Selten.

Abbiamo visitato il Prof. Selten nella sua casa in Königswinter vicino a Bonn per discutere dei suoi contributi, della sua carriera e anche dei suoi interessi privati tra cui in particolare la sua attività di Esperantista.

Kurz: Prof. Selten, la teoria dei giochi è un campo scientifico sufficientemente nuovo, in cosa lei ha dato il suo decisivo contributo?

Può spiegare a me e ai nostri spettatori, cos'è la teoria dei giochi?

Selten: La teoria dei giochi è un metodo matematico per modellare ed analizzare situazioni in cui ci sono conflitti o cooperazioni.

Kurz: La teoria dei giochi, secondo lei, fa parte della matematica o dell'economia?

Selten: La teoria dei giochi è una teoria matematica e contiene questioni matematiche, ma è anche campo sociologico poiché descrive i comportamenti razionali degli uomini.

Kurz: A chi serve la teoria dei giochi e ci sono già delle applicazioni?

Selten: La teoria dei giochi è applicata a molte cose: in economia la teoria del mercato con pochi partecipanti o poche ditte che vendono gli stessi o simili prodotti.

Ĝi estas aplikata al la politiko, ekzemple la formado de koalicioj en parlamentoj, al la elekto- kampanjoj.

Ĝi ankaŭ estas aplikata en biologio, ĉar la natura selekto rezultas en tendenco de optimumigo.

Kaj optimumigo: Se estas konflikto de intereso ĉiam rezultas en ludo-teoria ekvilibro.

Kurz: Ĉu vi, Profesoro Selten mem, jam uzis la ludo-teorion por fari ekzemple decidojn?

Selten: Ne rekte.

Oni ja povas profiti de ĝeneralaj ekkonoj, kiujn oni havas de ludo-teorio, sed oni ne povas komputi per formulo iun respondon al iu decidoproblemo, kiun oni havas.

Tio estas tro naiva ideo pri la uzo de ludo-teorio.

Kurz: Profesoro Selten, kiel estis la stato de la ludo-teorio antaŭ viaj kontribuoj?

Selten: Dum multaj jaroj la ludo-teorio estis koncentrita al kooperativa ludo-teorio.

Oni nomas kooperativa, la ludo-teorion kiu supozas, ke kooperado okazos ĉiam kiam tio estos inter la intereso de la partoprenantoj.

Sed tion oni ne povas supozi ĉiam, ĉar oni devas ekspliki kial kelkfoje homoj kooperadas aŭ kelkfoje ili ne faras tion.

Kaj pro tio oni devas modeligi pli detale.

Do oni devas fari decidon ĉu oni kooperadas aŭ ne, kaj tio devas esti modeligita.

Kaj tiam oni ne devas plej supozi kooperadon, sed oni povas konkludi, ĉu en iu situacio kooperado okazas aŭ ne okazas.

Tio estas nekooperativa analizo de la kooperacio.

Kurz: Kaj kiuj estas la kontribuoj, kiujn viaj Nobelkolegoj kaj ankaŭ vi enkondukis en la ludo-teorion?

Selten: John Nash faris tre bazan laboron.

Li enkondukis la koncepton de la ludo-teoria ekvilibro kaj ankaŭ pruvis, ke ĉiu ludo kiu estas fina en certa senco, havas iun ekvilibron.

Do li pruvis ekziston.

Kaj lia laboro estis tre grava, sed tion li jam faris en la jaro 1951.

Sed poste, por multaj jaroj oni ne atentis tiun koncepton tre multe.

Nur en la sepdekaj jaroj komencis kelkaj personoj, ankaŭ mi, komencis modeligi ekonomiajn situaciojn per ludoj kaj apliki tiun koncepton de subluda perfekta ekvilibro, kiun mi enkondukis.

E' applicata alla politica, ad esempio la formazione delle coalizioni in parlamento per le campagne elettorali.

E' anche applicata in biologia perché la selezione naturale porta ad una tendenza all'ottimizzazione e l'ottimizzazione, quando c'è conflitto di interessi, porta sempre ad un equilibrio nel senso della teoria dei giochi.

Quando c'è conflitto di interessi, porta sempre ad un equilibrio nel senso della teoria dei giochi.

Kurz: Prof. Selten, ha già usato, lei stesso, la teoria dei giochi?

Selten: Non direttamente.

Si può trarre profitto della conoscenza generale che deriva dalla teoria dei giochi, ma non si può calcolare, attraverso una formula, una precisa risposta ad un preciso problema decisionale.

Sarebbe un'idea semplicistica di come si usa la teoria dei giochi.

Kurz: Prof. Selten, qual'era lo stato della teoria dei giochi prima dei suoi contributi?

Selten: Per molti anni la teoria dei giochi si era concentrata sulla teoria dei giochi cooperativa.

Si chiamava cooperativa, la teoria dei giochi che suppone che la cooperazione si manifesta sempre quando questa è nell'interesse dei partecipanti.

Ma non si può sempre supporre questo, poiché si deve spiegare come qualche volta gli uomini cooperano e qualche volta no.

E perciò bisogna fare un modello più dettagliato.

Gli uomini devono decidere se cooperare o no e questo deve essere compreso nel modello.

E allora non si deve supporre per forza la cooperazione, ma si può concludere se in una determinata situazione la cooperazione si manifesta o non si manifesta.

Questa è l'analisi non cooperativa della cooperazione.

Kurz: E dunque qual'è il contributo che i vostri colleghi premiati e anche voi avete introdotto nella teoria dei giochi?

Selten: John Nash ha fatto un lavoro assolutamente basilare.

Ha introdotto il concetto dell'equilibrio della teoria dei giochi e ha anche provato che qualunque gioco in cui c'è* una fine, in un certo senso ha un qualche equilibrio.

Dunque ha provato l'esistenza.

E il suo lavoro è stato molto importante, ma lo aveva già fatto nell'anno 1951.

Ma dopo, per molti anni, non si sono tenuti granchè in considerazione questi concetti.

Solo negli anni settanta qualcuno ha cominciato, anche io, a modellare situazioni economiche attraverso i giochi e ad applicare questo concetto di equilibrio perfetto del subgioco* che ho introdotto.

Kaj tiu koncepto de subludperfekta ekvilibro faris progreson, ĉar oni nun povis demandi aliajn demandojn ol antaŭe, kaj modeligi interesajn situaciojn de la ekonomio.

Kurz: Laŭ via opinio, kiel estos la estonteco de la ludo-teorio?

Selten: La ludo-teorio devas ŝanĝiĝi, ĉar oni eltrovis per eksperimentoj, ke la homa konduto ne estas tiel racia kiel oni supozis el la ludo-teorio.

Oni esploris tre multe la racian ludo-teorion kaj tio ankaŭ estas tre grava laŭ filozofa vidpunkto, ĉar oni ja devas gajni iun komprenon kio estas la difino de racieco.

Eĉ, se neniuj homoj estas tute raciaj, oni devas iom kompreni, kio estas racia konduto, se ĝi eblas.

Fakte pro kelkaj kaŭzoj, ne eblas racia konduto, ĉar la homaj kapabloj por pensi, kaj kalkuli ne estas sufiĉe grandaj.

Do oni nur povas havi limigitan raciecon, kaj oni devas esplori tion en la laboratorio, kion tio signifas, ĉar kiel la homo vere kondutas sub la limigoj de la racieco.

Oni ne povas nur teorie konkludi, oni devas observi la konduton, kaj tiam oni post la observo fari teorion pri ĝi: priskribi ludo-teorio per konduta ludo-teorio, ne komplete racian ludo-teorion.

Oni tiam eble havas tre grandan kaj tre fruktodonan ideon kaj oni pro tio donas tiun premion, sed antaŭ tio jam estas tempo ke oni eble konsideru la eksperimentan esploron de la ekonomia konduto, kiel bazo de Nobelpremio.

Kurz: Profesoro Selten, je la komenco de via kariero, ĉu vi povis imagi ricevi premion kiel la Nobelpremion?

Selten: Certe ne, mi ne povis imagi, ke mi estos profesoro, ĉar se vi komencas studi vi ne scias kiel bona vi estas en la scienco kaj ĉu vi povas fariĝi profesoro kaj resti ĉe la universitato, tion oni tute ne scias.

Mi ja ĉiam sciis, ke mi ŝatis fari tion, sed mi ne pensis, ke mi nepre povas tion fari.

Kurz: Kiel vi eksciis, ke vi estas nobelpremioto, kaj ĉu tio estis surprizo por vi?

Selten: Ja estis surprizo, mi ne atendis tion. Sed mi kaj mia edzino, ni estis en supermerkato por aĉeti nian nutraĵon ktp.

Kaj ni nur revenis, mi pensas, je la 12a.

Kaj ili ĝenerale telefonas al la homoj kiam ili decidis kiun premiigi kaj ili ne povis atingi min, ĝenerale oni volas atingi la premiitojn antaŭ ol la ĝenerala publiko estas informita.

Sed mi ne estis tie, do ili atendis plian horon sed tiam ili anoncis tion.

E questo concetto di equilibrio perfetto del subgioco ha fatto progressi, perché ora si possono fare altre domande rispetto a prima e modellare situazioni interessanti dell'economia.

Kurz: Secondo lei, quale sarà il futuro della teoria dei giochi?

Selten: La teoria dei giochi deve essere modificata, perché si è scoperto attraverso gli esperimenti che il comportamento umano non così razionale come si supposeva.

Si è analizzata molto la teoria dei giochi razionale che è anche importante dal punto di vista filosofico, perché si deve comunque arrivare ad una qualche definizione di razionalità.

Anche se nessun uomo è completamente razionale, si deve capire qualcosa, quale sarebbe il comportamento razionale, se questo sia praticabile.

In effetti, per qualche ragione, non è possibile adottare un comportamento razionale, perché le capacità mentali umani non sono sufficientemente grandi.

Allora si può solo utilizzare una razionalità limitata e la si deve esplorare in laboratorio, cosa significa, perché gli uomini si comportano con una razionalità limitata

Non si può solo concludere teoricamente, si devono osservare i comportamenti e allora dopo le osservazioni costruire una teoria: teoria dei giochi empirica*, teoria dei giochi comportamentale, teoria dei giochi non completamente razionale.

Si avrà allora forse un'idea molto completa e fruttuosa ed è per questo che si consegna tale premio**, ma prima di questo è il momento di considerare l'esplorazione sperimentale dei comportamenti economici come base del premio Nobel.

Kurz: Prof. Selten, all'inizio della sua carriera, poteva immaginare di poter vincere un premio come il premio Nobel?

Selten: Certamente no, non potevo immaginare che sarei stato professore, perché quando cominci a studiare non sai quanto potrai essere bravo e se potrai diventare professore rimanendo in Università, tutto questo non si sa.

Sapevo che mi sarebbe piaciuto ma non avevo la certezza di riuscirci.

Kurz: Come ha saputo di essere stato premiato ed è stata una sorpresa?

Selten: E' stata una sorpresa, non me lo aspettavo. Io e mia moglie eravamo al supermercato per comprare qualcosa da mangiare.

E siamo tornati solo credo alle 12.

In genere telefonano ai premiati quando hanno deciso chi premiare ma non potevano raggiungerci, in genere si vuole avvisare il premiato prima di informare il grande pubblico.

Ma io non c'ero, allora hanno atteso ancora un'ora e poi hanno dato l'annuncio.

Kiam mi venis hejmen de tiu aĉetado estis kelkaj grupoj de homoj antaŭ mia domo kaj mi pensis ke io malbona okazis kaj mi eliris la aŭtomobilon kaj iu venis al mi kaj diris: "Mi gratulas vin".

Pro kio? Mi demandis.
Do li klarigis al mi, tiel mi informiĝis pri la premio.

Kurz: Kiel vi sentis, dum la momento kiam la sveda reĝo transdonis la premion al vi?

Selten: Mi ne tute memoras, mi nur memoras, ke mi devis atenti por korekte kondukti en la ceremonio, kaj tio okupis min dum tiu tempo ke mi nenion faru malĝuste.

Kurz: Kion vi konsilis al juna sciencisto, kiu kiel vi, volas iam ricevi la Nobelpremion?

Selten: Se iu venas al mi kaj diras, ke li ŝatus ricevi la Nobelpremion, kion mi devas fari pri tio, mi diros al li: se vi volas labori por atingi la Nobelpremion, vi jam faras la malĝustan, ĉar oni ne atingas tiun celon, se oni marŝas al la celo.

Tio estas celo kiun oni atingas, ĉar oni fakte estas entuziasmigita per la scienco mem, se oni havas iun scivolemon, kaj tial tre forte laboras por gajni la ekkonojn.

Se oni nur laboras por ricevi iun eksternan sukceson kiel premio, tio ne estas sufiĉe granda instigo al tio kion oni devas fari por ricevi la premion.

Kurz: Kiel kaj kie vi eltrovas viajn plej bonajn ideojn?

Selten: Mi ofte migras en la montetoj kaj dum tiu promenado mi ofte havas tre bonajn ideojn.

Ĉar se mi estas tutsola mi povas koncentriĝi je la problemoj sciencaj kiujn mi havas kaj tio ofte estas tre fruktedona.

Kelkfoje mi ankaŭ migras kun kolegoj kaj aliaj personoj kaj tiam oni interparolas.

Ankaŭ dum interparoloj oni povas havi bonan ideon.

Sed fakte ne ĉiuj miaj bonaj ideoj estas en tiuj situacioj.

Mi ankaŭ kelkfoje hejme havas bonajn ideojn.

Kurz: Kio ŝanĝiĝis en via vivo kiam vi ricevis la Nobelpremion?

Selten: Antaŭ ol mi ricevis la premion, neniu interesiĝis pri mia laboro ekster la scienco.

Kompreneble mi jam estis konata en la scienco, sed homoj, kiuj estras entreprenojn ktp. ili ne interesiĝis pri mia laboro.

Estis tro teoria, tro baza, kaj oni ne interesiĝas pri tio.

Sed post kiam mi ricevis la premion, subite estis granda intereso pri kion mi faras kaj kiu mi estas ktp.

Quando sono arrivato a casa dagli acquisti c'erano alcuni gruppetti di uomini davanti a casa mia e io ho pensato che fosse successo qualcosa di brutto, sono uscito dall'automobile e qualcuno si è avvicinato e mi ha detto "Mi congratulo con lei" "Per cosa?" gli ho chiesto.

"Per cosa?" gli ho chiesto.
Allora lui mi ha spiegato e così ho saputo del premio.

Kurz: Cosa ha provato quando il re svedese le ha consegnato il premio?

Selten: Non ricordo nulla, ricordo solo che dovevo essere attento per comportarmi nella maniera corretta durante la cerimonia e questo mi ha tenuto occupato in quei momenti, che non facessi niente di sbagliato.

Kurz: Cosa consiglia ad un giovane scienziato, che come lei, voglia prima o poi ricevere il premio Nobel?

Selten: Se qualcuno venisse da me e mi dicesse che vorrebbe ricevere il premio Nobel e cosa dovrebbe fare per ottenerlo gli direi: se vuoi lavorare per raggiungere il premio Nobel hai già sbagliato perchè non si raggiunge quell'obiettivo se si punta direttamente a quello.

E' un'obiettivo che si raggiunge per il fatto che si è entusiasti dalla scienza stessa, se si ha desiderio di conoscenza e allora si lavora fortemente per acquisire quella conoscenza.

Se si lavorasse per ottenere un successo esterno come può essere un premio, non sarebbe una motivazione sufficientemente grande verso ciò che bisognerebbe fare oer ricevere tale premio.

Kurz: Come e dove lei ha trovato le sue idee migliori?
Selten: Spesso vado a passeggiare in collina e spesso durante quelle passeggiate mi vengono delle buone idee.

Perchè se sono completamente solo posso concentrarmi sui problemi scientifici che mi pongo e questo spesso mi dà dei risultati, qualche volta passeggiando con i colleghi e allora si discute.

Qualche volta passeggiando con i colleghi e allora si discute.

Anche durante le discussioni possono venire delle buone idee.

Ma in effetti non tutte le mie buone idee mi sono venute in quella situazione.

Anche a casa qualche volta ho delle buone idee.

Kurz: Che cosa è cambiato nella sua vita da quando ha ricevuto il premio Nobel?

Selten: Prima di ricevere il premio, nessuno si interessava al mio lavoro al di fuori del mondo scientifico.

Naturalmente ero già conosciuto nel mondo scientifico ma la gente, chi guida le aziende per esempio, non si interessavano al mio lavoro.

Era troppo teorico, troppo di base, e non ci si interessa di queste cose.

Ma dopo aver ricevuto il premio, immediatamente si è creato un grande interesse verso ciò che faccio su chi sono eccetera.

Ĵurnalistoj venas kaj intervjuas min kiel vi hodiaŭ, sed malmulte tio okazis antaŭe, tre malmulte.

Kurz: Mi volas reveni al via karierevoluo.

Vi mem studis matematikon en Frankfurto kaj poste vi decidis iri al ekonomiko.

Kial vi decidis tiel?

Selten: Nu, estis ne nur mia decido, mi ja interesiĝis pri ekonomio multe, sed tion mi mem ne povis decidi.

Iu devis oferti iun postenon al mi kaj iu profesoro de ekonomiko faris tion, proponis al mi labori por li kaj mi akceptis tion.

Li konis min jam, do li proponis tion al mi kaj mi sciis, ke tio estis tre bona por mi kaj mi akceptis tion.

Tio estis post mia diplomekzameno.

Poste mi laboris por doktoriĝo en matematiko.

Mi doktoriĝis en matematiko kiam mi jam estis laboranta por ekonomio.

Kurz: Kaj tio estis doktoriĝo rilata al ludo-teorio.

Selten: Jes, estis iu daŭrigo de diploma tezo.

Poste mi nur laboris por ekonomio.

Kurz: Ĉu vi hodiaŭ elektus la saman karieron?

Selten: Mi ne scias, ĉar hodiaŭ estas ankaŭ aliaj eblecoj.

Se mi estus juna nun, verŝajne mi farus ion alian, ĉar la scienco ja ŝanĝiĝis kaj eble estas nun aliaj kampoj, kiuj havas tre grandajn ŝancojn, kiel ekzemple, artefarita inteligenteco.

Kurz: Vi restis fidela al via akademia kariero, kio instigis vin ne ŝanĝi al ekzemple la industrio?

Selten: Nu ja, mi ne havis tiom da eblecoj ŝanĝi al la industrio.

Oni proponis al mi postenon ekster la universitato eble unu aŭ dufoje mi havis la eblecon, tio ne atraktis min tiel multe.

Kurz: Kadre de viaj sciencaj laboroj, vi ofte estas eksterlande.

Ĉu tiuj eksterlandaj kontaktoj estas gravaj por viaj esploroj?

Selten: Jes, estis gravaj kontaktoj.

Mi multe kunlaboris kun tri personoj en Berkeley universitato.

Tio, kaj plej multe konvenas al mi kaj ili estas 10 jarojn pli aĝaj ol mi kaj mi lernis tre multe de ili.

Niaj interagoj estis tre intensaj, mi nur skribis unu libron kaj unu artikolon dum la tuta tempo de dudek jaroj, sed tamen niaj interagoj estis tre intensaj kaj influis ankaŭ tion kion ni faris ekster nia kunlaboro.

Kurz: Profesoro Selten, kio estis la plej emocia momento en via kariero?

Selten: Eble vere estis la ricevo de Nobelpremio, ĉar tio ja estas tre grava afero.

Vengono ĵurnalisti e mi intervistano, come lei oggi, ma raramente succedeva prima, molto raramente.

Kurz: Vorrei ritornare alla sua carriera.

Lei ha studiato matematica a Francoforte e dopo ha deciso di occuparsi di economia.

Perché questa decisione?

Selten: Beh, non è stata solo una mia decisione, io mi interessavo già di economia però non potevo decidere da solo di occuparmene.

qualcuno avrebbe dovuto propormi un posto, un professore di economia lo ha fatto, mi ha proposto di lavorare per lui e io ho accettato.

Mi conosceva già, per questo me lo ha proposto e io sapevo che sarebbe stato un bene per me e ho accettato.

Questo è successo dopo il mio esame di diploma.

Poi ho studiato per la laurea in matematica.

Mi sono laureato in matematica quando stavo già occupandomi di economia.

Kurz: E questa laurea riguarda la teoria dei giochi?

Selten: Sì, è stata una continuazione della tesi di diploma.

Poi mi sono occupato solo più di economia.

Kurz: Oggi, avrebbe scelto la stessa carriera?

Selten: Non lo so, perché oggi ci sono anche altre possibilità.

Se fossi giovane adesso, probabilmente farei qualcosa d'altro, perché la scienza è cambiata e forse ci sono altri settori che hanno grandi possibilità come ad esempio l'intelligenza artificiale.

Kurz: Lei è rimasto fedele alla carriera universitaria, che cosa la ha trattenuta dal passare, ad esempio, all'industria?

Selten: Beh, non ho avuto poi così tante possibilità di passare all'industria.

Ho ricevuto proposte da fuori dell'università, forse una o due volte, non mi ha attratto molto.

Kurz: Durante la sua attività scientifica, lei spesso si trova all'estero.

Questi contatti con l'estero sono importanti per le sue ricerche?

Selten: Sì, sono molto importanti.

Ho collaborato molto con tre persone là' all'università di Berkley.

E' stato molto conveniente* per me, loro hanno dieci anni di più e da loro ho imparato molto.

La nostra collaborazione è stata molto intensa, ho scritto solo un libro e un articolo durante un periodo lungo dodici anni, nonostante questo la nostra collaborazione è stata molto intensa e in questo ha influito anche ciò che abbiamo fatto al di fuori del lavoro*.

Kurz: Prof. Selten, quale è stato il momento più intenso della sua carriera?

Selten: Forse è stato ricevere il premio Nobel perché è stata una cosa molto importante.

Kurz: Kaj kio estis la plej frustrinta momento en via kariero?

Selten: Ne estis vere momento, ĉar estis iu tempo kiun mi havis antaŭ mia antaŭdiplomo.

Estis en Germanujo la matematikaj studoj dividitaj en du partojn, kaj post la unua parto estis tiu ekzameno kiun oni nomas antaŭdiplomo.

Kurz: Dum la unuaj du jaroj?

Selten: Jes, estas post du ĝis tri jaroj.

Kaj mi vere havis grandajn dubojn, ĉu mi povus fari tiun ekzamenon kaj havi sukceson en ĝi.

Kaj mi jam informiĝis pri aliaj laboroj, se mi forlasos la universitaton, kaj tiel mi pensis, ke mi ja povas provi sukcesi, kaj mi tre diligente lernis por tiu ekzameno kaj fakte havis sufiĉe bonan sukceson en ĝi, kaj tiam mia memkonfido altiĝis kaj mi restis ĉe la universitato.

Kurz: Ĉu la tiamaj problemoj eble ankaŭ rilatas al tio, ke vi havas multajn diversajn interesojn?

Selten: Jes, ankaŭ rilatas al tio, ĉar mi studis pli longe ol tio kutimis en tiu tempo eĉ por matematiko.

Mi aŭskultis prelegojn pri kampoj kiuj estas tre diversaj, kaj fakte kelkaj aferoj kiujn mi faris, ekzemple psikologio, estis tre valoraj por mi poste.

Kurz: Komence de la okdekaj jaroj vi kune kun Jonathan Pool eldonis la verkon: "Ĉu mi lernu Esperanton?"

En tiu verko vi analizas helpe de via ludo-teorio la ŝancon, kiun la internacia lingvo esperanto havas, kiel internacia komunikilo.

Kio instigis vin al tiu laboro?

Selten: Nu, Jonathan Pool kaj mi estas esperantistoj kaj mi renkontis lin en Paderborn.

Li estis gasto de Helmar Frank kaj ni faris grandan ekskurson kaj migris en la montetoj kaj do ni parolis pri multaj aferoj kaj ankaŭ en tiuj interparoloj ekestis tiu ideo fari ion tian kaj modeligi ion tian en iu maniero.

Kaj (ni) ankaŭ tre interesiĝis pri tio kaj ni laboris pri tio kaj faris ĝin.

Ne estas tute klara al mi la situacio, mi ne tute scias, kiel tio ekestis.

Sed ni ambaŭ havis grandan intereson en tiuj demandoj kiuj rilatas al esperanto kaj tiel ni konstruis tiun simplan modelon kaj poste tiu malgranda artikolo ricevis la nomon: "Ĉu mi lernu esperanton?"

Unue tio nur estis, kiel oni diras esplorraporto, ne vere publikigita kiel libro sed nur esplorraporto, kiun oni senpage sendas al interesuloj, sed poste Helmar Frank eldonis ĝin kiel libron kun germana traduko kiu estis farita de germana matematikisto.

Kurz: La verko mem unue estas nur farita esperante.

Selten: Jes, ni nur havis iun anglan sumigon antaŭe, eble tri aŭ kvar paĝojn en angla lingvo, sed tamen la alia estis en esperanto.

Kurz: E quale è stato il momento più frustrante?

Selten: Non è stato un momento, è stato quel periodo che ho vissuto prima di diplomarmi.

In Germania, gli studi matematici sono divisi in due parti e dopo la prima parte c'è quell'esame che chiamano prediploma*.

Kurz: Durante i primi due anni?

Selten: Sì, è dopo da due a tre anni.

E io avevo veramente molti dubbi, potrò affrontare quell'esame e riuscirò a passarlo.

Mi ero già informato per altri lavori, nel caso avessi lasciato l'università, e pensavo che potevo provare e ho studiato diligentemente per quell'esame e in effetti ho ottenuto un risultato sufficientemente buono, la mia autostima è cresciuta e sono rimasto all'università.

Kurz: I problemi di allora dipendono anche dal fatto che lei ha molti interessi?

Selten: Sì, dipende anche da questo, ho studiato più a lungo di quello che era normale per quel periodo anche in matematica.

Ascoltavo conferenze di argomenti molto diversi e in effetti, molte delle cose che ho fatto, ad esempio psicologia, sono sì sono rivelate molto preziose dopo.

Kurz: All'inizio degli anni ottanta, lei, assieme a Jonathan Pool ha pubblicato lo scritto "Imparo l'Esperanto?"

In quello scritto lei ha analizzato, con l'aiuto della teoria dei giochi, la possibilità che la lingua internazionale Esperanto ha come mezzo di comunicazione internazionale.

Chi lo ha spinto a fare quel lavoro?

Selten: Dunque, Jonathan Pool e io siamo esperantisti, ci siamo incontrati a Paderborn.

Lui era ospite di Helmar Frank, abbiamo fatto una lunga escursione, passeggiavamo sulle colline e così abbiamo parlato molto di molte cose e durante questa discussione è nata l'idea di fare qualcosa del genere, realizzare un modello di quel tipo in qualche maniera.

Ci siamo interessati alla cosa e ci abbiamo lavorato su e l'abbiamo realizzata.

Non mi è completamente chiara la faccenda, non so bene come è nata.

Ma entrambi ci siamo interessati a quelle questioni relative all'esperanto e così abbiamo costruito quel semplice modello e abbiamo chiamato quel piccolo articolo "Imparare l'Esperanto?"

Prima si trattava solo, come si dice, di una relazione su di una analisi, non pubblicata veramente come libro ma solo come relazione che si invia gratis a chi è interessato, ma poi Helmar Frank ha lo ha pubblicato come libro con la traduzione in tedesco realizzata da un matematico tedesco.

Kurz: Lo scritto è stato redatto inizialmente in esperanto.

Selten: Sì, abbiamo fatto un riassunto in inglese prima, ma tutto il resto era in esperanto.

Mi pensis, ke oni ja povas fari tian esploron en esperanto, kial ne, se oni faras en la angla en Germanujo, kial ne en esperanto se estas io, kio estus por speciala intereso por esperantistoj.

Kurz: Nun tio kondukas nin al demando: ĉu esperanto taŭgas kiel lingvo por tiuj specialaj fakoj?

Selten: Tio tre bone taŭgas, mi ja ne estas la unua, kiu skribis pri matematikaj aferoj.

Estis jam sufiĉe multe da sciencaj literaturoj en esperanto haveblaj, kaj ankaŭ tre famaj matematikistoj skribis en esperanto, ekzemple Fréchet.

Kurz: Dum alia intervjuo, vi diris, ke esperanto estas parto de via identeco.

Ĉu vi povas klarigi tion?

Selten: Kio estas identeco? Identeco estas kiel oni respondas al la demando:

"Kiu estas vi? Kiu mi estas?"

Do mi estas germano, mi estas parolanto de la nacia lingvo, la gepatran lingvon, la germanan lingvon.

Mi estas matematika ekonomikisto kaj mi ankaŭ estas esperantisto.

Kurz: Kiel vi esperantiĝis?

Selten: Mi esperantiĝis mi pensas en 1946 aŭ 1947, kaj en tiu tempo en Germanujo oni ne povas aĉeti librojn, sed mi kopiis la dek ses regulojn de iu verko kaj ankaŭ mi povis ricevi iun vortaron.

Kaj sur la bazo de dek ses reguloj kaj la vortaro mi aŭtodidakte lernis.

Mi ankaŭ trovis iun, kiu sendis al mi iun korespondan kurson, sed poste mi respondis al li kaj mi sciiĝis, ke mi jam sufiĉe scias, ke ne estas iu senco sendi.

Kurz: Kiom longe vi bezonis por lerni la lingvon?

Selten: Du aŭ tri semajnojn.

Sed tio nur estis la bazo.

Mi ne estis tre bona en esperanto, sed post tio mi povis paroli iom, skribi iom, legi, traduki, mi povis.

Kurz: Ĉu vi mem estis aktiva en la esperanto-kulturo?

Selten: Mi estis aktiva en esperanto-vivo, poste kiam mi studis en Frankfurto mi estis membro de la esperanto-Societo de Frankfurto kaj poste kiam mi jam estis asistanto, mi dum kelkaj jaroj estis la vic-prezidanto de tiu societo.

Mi ankaŭ faris ekzamenon por kursgvidanto, kune kun mia edzino, ŝi ankaŭ faris tiun ekzamenon, ŝi estis pli bona ol mi, do ŝi estas eble la pli bona esperantisto en mia familio.

Kaj mi ankaŭ donis iun kurson en la popolaltlernejo kaj ankaŭ poste havis ian esperanto-rondon kiu renkontiĝis jaŭde en mia apartamento.

Kurz: Ĉu vi daŭre restis en kontakto kun esperanto?

Selten: Mi daŭre restis en kontakto, mi legis ĵurnalojn, mi legis periodaĵojn, mi ja estas dumviva membro de Universala Esperanto-Asocio.

Pensavo che si potesse fare questa analisi in esperanto, perché no? Se in Germania si fanno in inglese, perché non in esperanto se si tratta di qualcosa di particolare interesse per gli esperantisti.

Kurz: Ora questo mi porta alla domanda: l'esperanto è adatto come lingua in questi campi speciali?

Selten: E' molto adatto, non sono stato il primo che ha scritto di faccende matematiche.

E' già disponibile molta letteratura scientifica in esperanto e anche dei famosi matematici hanno scritto in esperanto, ad esempio Fréchet.

Kurz: Durante un'altra intervista lei ha detto che l'esperanto è parte della sua identità.

Potrebbe spiegarci cosa intende?

Selten: Cos'è l'identità? L'identità è ciò che si risponde alla domanda:

"Chi sei tu? Chi sono io?"

Io sono tedesco, sono una persona che parla la lingua nazionale, la lingua dei miei genitori, il tedesco.

Sono un econometrista e sono anche esperantista.

Kurz: Come è diventato esperantista?

Selten: Sono diventato esperantista, credo, nel 1946 o 1947, e in quel periodo in Germania non si potevano acquistare libri, però ho copiato le sedici regole prese da qualche scritto e sono anche riuscito a procurarmi un vocabolario.

E sulla base delle sedici regole e del dizionario ho imparato da autodidatta.

Ho anche trovato qualcuno che mi avrebbe spedito un corso per corrispondenza, ma gli ho risposto che lo sapevo già, che lo sapevo già abbastanza, che non era il caso di continuare a spedirlo.

Kurz: Quanto tempo le è servito per imparare la lingua?

Due o tre settimane.

Ma solo gli elementi di base.

Non ero molto bravo in esperanto, ma dopo ho potuto parlare un pò, scrivere un pò, leggere, tradurre, potevo.

Kurz: Lei è attivo nell'ambiente esperantista?

Selten: Sono stato attivo nella vita esperantista, dopo, quando studiavo a Francoforte, sono stato membro della società* esperantista di Francoforte e dopo quando già ero assistente, sono stato vicepresidente di quella associazione.

Ho anche fatto l'esame di insegnante per i corsi, assieme a mia moglie, anche lei ha superato quell'esame, è molto più brava di me, probabilmente lei è la migliore esperantista della famiglia.

E ho anche tenuto un corso all'università popolare e dopo avevo una specie di circolo esperantista che si ritrovava ogni giovedì in casa mia.

Kurz: E' ancora in contatto con l'esperanto?

Selten: Sono ancora in contatto, leggo i giornali, leggo i periodici e sono membro a vita dell'Associazione Universale di Esperanto.

Kaj ĉiam ricevis la revuon ESPERANTO, kaj ankaŭ mi estis abonanto de MONATO dum longa tempo, do mi legis ofte ion, sed en la mezo de mia vivo mi ne povis fari tiom multe, mi devis doni miajn fortojn al mia profesio.

Kurz: Kio estis la plej grava avantaĝo, kiun vi havis el esperanto?

Selten: Multajn amikojn en aliaj landoj; kaj ne nur kolegoj aliaj profesoroj de mia fako, estas eĉ kelkaj esperantistoj tie.

Sed mi renkontis homojn el aliaj kampoj de la vivo kiuj havis tute aliajn profesiojn kaj estis tre interese interagi kun ili.

Kurz: Vi jam menciis, ke via edzino ankaŭ parolas esperanton.

Ĉu vi renkontis ŝin dum esperanto-kunveno?

Selten: Jes, mi renkontis ŝin dum esperanto-kunveno.

Kurz: Ĉu vi parolas esperanton kun ŝi hejme?

Selten: Mi diru, ni faris tion dum eble duona jaro, mi pensas, ni iam faris tion, sed ĝenerale ni parolas la germanan lingvon.

Ni estas ambaŭ germanlingvanoj.

Kurz: Vi certe sufiĉe multe pripensis pri la estonteco de esperanto kaj ankaŭ vi faris publikaĵon en tiu rilato.

Ĉu esperanto havas estontecon?

Selten: Jes, esperanto havas iun esperon mi devas diri, ne estas certa estonteco.

Oni ne povas esti certa pri tio, sed estas iu espero en la fakto ke estas avantaĝo lerni unue esperanton, se oni volas lerni alian lingvon.

Oni havas tiujn eksperimentojn pri lernejoj kiuj montras, ke tio estas avantaĝo.

Helmar Frank ankaŭ skribis pri tio; kaj tio donas iun esperon.

Ĉar eble tio instigos lernejojn aŭ aŭtoritatojn enkonduki esperanton kiel lingvan orientigon.

Eble eĉ privataj personoj konas tiujn avantaĝojn.

Ĉar fakte estas granda avantaĝo jam koni unu lingvon se vi volas lerni la duan, ĉar vi jam havas superrigardon pri la demando, kion oni devas lerni, kiam oni lernas novan lingvon.

Esperanto donas tute tre bonan enkondukon en la lingvo-lernadon, ĉar oni povas facile lerni ĝin ĝis alta grado de kompetenteco kaj tiam la lernado de aliaj lingvoj estas malpli multe malfacila.

Fakte inter esperantistoj oni trovas multajn homojn, kiuj parolas tri, kvar, kvin lingvojn.

Kaj ofte ili lernis ilin post esperanto.

Kurz: Laŭ via opinio, ĉu la esperanto-movado faras la bezonatan por atingi tiun celon?

Selten: La esperanto-movado faras la eblon. UEA faras tre bonan laboron.

E ricevo sempre la rivista "Esperanto", sono stato abbonato di "Monato" per molto tempo, leggevo spesso qualcosa, però nel mezzo della mia vita non potevo fare così tanto e ho dovuto volgere i miei sforzi alla mia professione.

Kurz: Qual'è il più vantaggio che ha avuto dall'esperanto?

Selten: Molti amici in altri paesi, non solo colleghi o altri professori del mio campo, ci sono esperantisti pure lì.

Ma ho incontrato persone di altri campi della vita con professioni completamente diverse ed è stato estremamente interessante interagire con essi.

Kurz: Lei ha detto che anche sua moglie parla esperanto.

Vi siete incontrati durante un congresso esperantista?

Selten: Sì, ci siamo incontrati durante un congresso di esperanto.

Kurz: Parla esperanto con lei a casa?

Selten: Posso dire di averlo fatto durante i primi sei mesi, credo, un tempo lo facevamo, ma in generale parliamo tedesco.

Parliamo entrambi il tedesco.

Kurz: Sicuramente lei ha pensato molto al futuro dell'esperanto e ha anche pubblicato qualcosa in proposito.

L'esperanto avrà un futuro?

Selten: Sì, l'esperanto ha qualche possibilità, posso dire, non c'è un futuro sicuro.

Non si può essere certi di questo, ma rappresenta un speranza il fatto che è un vantaggio imparare prima l'esperanto se si vogliono imparare le altre lingue.

Ci sono degli esperimenti di apprendimento che mostrano che è un vantaggio.

Anche Helmar Frank ha scritto qualcosa in proposito e questo è motivo di speranza.

Perché probabilmente spingerà le scuole o le autorità ad introdurre l'esperanto come orientamento linguistico.

Forse, persino le persone comuni conoscono questi vantaggi.

In effetti è molto vantaggioso conoscere già una lingua quando si vuole conoscere la seconda, perché si possiede già una visione dall'alto della questione, cosa si deve imparare quando si studia una nuova lingua.

L'esperanto fornisce un'ottima introduzione all'apprendimento delle lingue, perché si può imparare facilmente fino a raggiungere una competenza molto alta e in quel momento l'apprendimento delle altre lingue diventa molto meno difficile.

In effetti tra gli esperantisti, ci sono molte persone che parlano tre, quattro, cinque lingue.

E spesso le hanno imparate dopo l'esperanto.

Kurz: Secondo lei, il movimento esperantista fa ciò che serve per raggiungere questo scopo?

Selten: Il movimento esperantista fa il possibile. l'UEA fa un ottimo lavoro.

Oni ne povas ataki ilin, ĉiam estas homoj, kiuj estas malkontentaj kaj volas ataki, ĉiam estas iuj kiuj pensas, ke oni povus fari pli multe kaj pli bone kaj la plej multaj ideoj ne estas praktikeblaj.

Ili faras tion kio estas praktikebla kaj mi estas kontenta kun la laboro de UEA.

Kurz: Kio estas la plej impresa okazintaĵo, kiun vi havis pere de esperanto?

Selten: Ja eble estis ke mi povis prelegi en Hispanujo al hispana publiko en esperanto.

Kaj mi havis la helpon de esperantisto, tre bona tradukanto kaj ni havis foliojn en esperanto kaj en hispana lingvoj kaj tio estis tre bona.

Kurz: La Eŭropa Unio plilarĝiĝos por la ŝtatoj de Mezkaj Orienteŭropo.

Kiel vi vidas la lingvo-evoluon de la EU?

Selten: La EU eble baldaŭ havos dudek lingvojn, ili nun, mi pensas havas 12.

Ne ĉio estas konstruita en la konstruaĵo en Bruselo por dekdu lingvoj, kaj se ili havas pli, kaj ili volas havi ĉiujn tradukitaj, ili devas konstrui novajn domojn.

Estas la lingva kaoso kaj la lingvaj kostoj pligrandiĝos multe per tiu pligrandiĝo de la Eŭropa Unio.

Kaj la lingva problemo fariĝos multe pli grava kaj oni devus fari ion pri tio.

Sed jam nun mi pensas, estas triono de la administraj kostoj kiuj estas por lingva tradukado ktp.

Estas lingvaj kostoj de la administraj kostoj, ne de la tutaj kostoj.

Sed poste eble estos multe pli.

Kurz: Vi devenas el Breslaŭ, vivis en Frankfurto, en Berlino, Bielefeld kaj vi nun vivas apud Bonn.

Kie estas via hejmo?

Selten: Ja hejmo en la senco de ...

Kompreneble mia hejmo nun estas tie-ĉi, sed mi ne parolas la lokan dialekton.

Do mi ne povas senti min parto de tiu regiono kiel iu povus kiu parolas la lokan dialekton kaj havas la radikojn tie ĉi.

Do mi ne vivas kie mi havas miajn radikojn.

Sed tio ja okazas al tre multaj homoj pro la plej diversaj kaŭzoj.

Oni ne devas pensi, ke tio estas iu aparta malfeliĉo. Sed tiuj povas esti feliĉaj, kiuj povas vivi, kie ili havas siajn radikojn mi pensas.

Kurz: Kiujn estontajn celojn vi havas?

Selten: Mi ankoraŭ volas iom kontribui al la teorio de la limigita racieco kaj la eksperimenta esploro de tio je la bazaj faktoj pri homa ekonomia konduto.

Tion oni devas havi kiel bazon de iu teorio de la limigita racieco.

Kaj mi esperas, ke mi ankoraŭ povas fari iun gravan kontribuon al tiu kampo.

Kaj tial mi koncentrigas miajn fortojn je tiu kampo, ĉar mi ne scias kiom longe mi havos tempon por fari tion.

Non si può attaccarli, c'è sempre qualcuno che è scontento e vuole attaccarli, c'è sempre qualcuno che pensa che si potrebbe fare di più e meglio ma la maggior parte delle idee non è realizzabile.

Fanno tutto ciò che è fattibile e io sono contento del lavoro dell'UEA.

Kurz: Qual'è il fatto più spettacolare che le sia capitato attraverso l'esperanto?

Selten: Forse è stato il fatto che ho potuto tenere una conferenza in Spagna ad un pubblico spagnolo in esperanto.

Mi ha aiutato un'esperantista, ottimo traduttore, avevamo il testo in esperanto e in spagnolo ed è andata molto bene.

Kurz: L'Unione Europea si ingrandirà con l'ingresso degli stati dell'Europa centrale e dell'est.

Come vede l'evoluzione linguistica dell'UE?

Selten: Nell'UE forse presto ci saranno venti lingue, ora sono, credo, dodici.

Non tutto è fatto per dodici lingue nell'edificio di Brusselle e se ce ne saranno di più, e si vorranno avere tutte le possibili traduzioni si dovranno costruire nuove case.

Si produrrà un grande caos, i costi linguistici si ingrandiranno molto a causa dell'ingrandimento dell'Unione Europea.

Il problema linguistico diventerà molto più importante e si dovrebbe fare qualcosa.

Ma già ora penso che un terzo dei costi amministrativi siano per le traduzioni ecc..

Ci sono costi linguistici dei costi amministrativi, non della generalità dei costi.

Ma poi, probabilmente saranno molto più alti.

Kurz: Lei viene da Breslau, ha vissuto a Francoforte, a Berlino, Bielefeld e ora vive vicino a Bonn.

Dov'è casa sua?

Selten: Già, casa nel senso di...

Naturalmente casa mia adesso è qui, ma non parlo il dialetto locale.

Allora non posso sentirmi parte di questa regione come potrebbe sentirsi qualcuno che ne parla il dialetto e che ha le sue radici qui.

Io non vivo dove ci sono le mie radici.

Ma questo capita ad un sacco di gente per diverse ragioni.

Non si deve pensare che sia chissà quale sfortuna. Ma può essere felice, chi possa vivere dove ha le proprie radici.

Kurz: Quali progetti futuri ha?

Selten: Voglio ancora contribuire in qualche modo alla teoria della razionalità limitata e alla sua esplorazione sperimentale* sui fatti di base del comportamento economico umano.

Bisogna avere questo come base di una qualche teoria della razionalità limitata.

E spero di poter dare ancora un contributo importante in questo campo.

Allora concentro i miei sforzi in questo campo perché non so quanto tempo avrò per farlo.

Ĉar mi nun havas 70 jarojn.

Oni kelkfoje povas bone labori kaj esplori eĉ se oni havas 80 jarojn.

Sed tamen oni ne estas juna persono kaj oni ne povas labori kiel juna persono.

La fortoj malfortiĝas dum vi fariĝas pli aĝa kaj ankaŭ malsanoj povas veni subite.

Kaj ĉio povas ĉesi, la aktiva vivo povas subite ĉesi pro grava malsano.

Ekzemple John Harsanyi havis gravan malsanon kelkajn jarojn antaŭ ol li mortis, kaj li mortis en Aŭgusto 2000. Mi vidas, ke la vivo de la homo ne estas senfina kaj oni devas konscii pri tio.

Kurz: Profesoro Selten, se vi libere havus deziron, kio ĝi estus?

Selten: Ha, mi devus pripensi tion, mi ne kutimas deziri, mi devus pripensi tion, estas tre malfacila afero.

Kurz: Profesoro Selten, mi kore dankas al vi por la tre interesa intervjuo kaj mi deziras al vi ĉion bonan por la estonteco.

Selten: Dankon.

Subtitoloj: Jean Codjo

Perché ho già 70 anni.

Qualche volta capita che si possa lavorare bene e sperimentare anche se si hanno 80 anni.

Ma comunque non si è giovani e non si può lavorare come giovani.

Le energie diminuiscono mentre si invecchia e possono sopraggiungere improvvisamente delle malattie.

E tutto può fermarsi, la vita attiva può improvvisamente fermarsi per una grave malattia.

Ad esempio John Harsanyi ha avuto una malattia grave qualche anno prima di morire ed è morto nell'agosto del 2000, vedo che la vita degli uomini non è infinita, se ne deve prendere atto.

Kurz: Prof. Selten, se lei avesse un desiderio, quale sarebbe?

Selten: Ha, dovrei pensarci, non ho l'abitudine a desiderare, dovrei pensarci, è una cosa molto difficile.

Kurz: Prof. Selten, io la ringrazio di cuore per l'interessante intervista e le auguro tutto il bene possibile per il futuro.

Selten: Grazie.

Sottotitoli: Enrico Agliotti